

Su deyimleri için bir içerik analizi: dildeki su yansımaları

A content analysis for water idioms: water reflections in the language

Cihad DÜNDAR¹

ÖZET

Amaç: Varoluşundan bu yana insanoğlunun yaşamıyla iç içe geçmiş olan su, günlük konuşma dilinde atasözü ve deyimlerle de geniş bir yer bulmaktadır. Bu çalışmada, günlük yaşamda halen sıkça kullandığımız suyla ilgili deyimlerin tematik nitelikleri açısından içerik analizinin yapılması amaçlandı.

Yöntem: Nitel araştırma tipindeki bu çalışmanın verileri 01-30 Ağustos 2019 tarihleri arasında internet üzerinden çevrimiçi olarak elde edildi. Bir arama motoru kullanılarak saptanan "suyla ilgili deyimler" içeren web sayfaları tek tek incelendi. Web sayfasında yer alan deyimler toplanarak bir veri havuzu oluşturuldu. Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra farklı web sayfalarından toplanan ancak benzer olan deyimler havuzdan çıkartıldı. Kalan deyimler içerik analizine tabi tutularak tematik sınıflama yapıldı. İçerik analizinde deyimlerin aktarma yaptıkları nesne, olay ve duygudurum gibi tematik nitelikleri açısından sekiz başlık altında sınıflandırıldı. Bu başlıklar; hoşnutsuzluk, olumsuzluk, beceri, beğeni, kızgınlık, zaman, para ve temizlik deyimlerinden oluşmaktaydı.

Bulgular: Araştırma dilimindeki zaman kapsamında toplam yirmi iki adet "Türkçe deyimler" içeren web sayfası bulundu. Bunlardan üçü resmi kurumlara, kalan yirmi web sayfası ise kişisel ve ticari web

ABSTRACT

Objective: Water, which has been intertwined with the life of human beings since its existence, has also found a wide place with proverbs and idioms in spoken language. In this study, it is aimed to perform content analysis in terms of the thematic qualities of the water idioms that we still use frequently in daily life.

Methods: The data of this study, which is of qualitative research type, were obtained online between the dates of 01 and 30 August 2019. Web pages containing "idioms of water" detected using a search engine of internet were examined one by one. A data repository was created by collecting the statements on the web page. After the data collection was completed, similar idioms collected from different web pages were removed from the pool. The remaining idioms were subjected to content analysis to generate thematic classification. In content analysis, idioms were categorized under eight headings in terms of their thematic qualities such as the object, event and mood they convey. These titles consisted of dissatisfaction, negativity, skill, appreciate, anger, time, money and cleaning.

Results: A total of twenty two "Turkish idioms" web pages were found within the scope of the research period. Three of them belonged to official institutions

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun

İletişim / Corresponding Author : Cihad DÜNDAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı 55200 Samsun - Türkiye

E-posta / E-mail : cdundar@omu.edu.tr

DOI ID : 10.5505/TurkHijyen.2020.23922

Dündar C. Su deyimleri için bir içerik analizi: dildeki su yansımaları.

Türk Hij Den Biyol Derg, 2020; 77(EK4: Su ve Sağlık): 3-10

sayfalarına aitti. Toplam 88 su içerikli deyim içerisinde “hoşnutsuzluk” ifade eden deyimler %26,1’lik payla ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla “olumsuzluk” (%19,3), “beceri” (%13,6), “beğeni” (%12,5), “para” (%9,1), “kızgınlık” (%8,0), “zaman” (%5,7) ve “temizlik” (%5,7) ile ilgili deyimler izlemektedir.

Sonuç: Genel olarak “iyi/olumlu” anlam ifade eden su deyimleri oranı toplamın dörtte birinden biraz fazladır. Ancak “kötü/olumsuz” aktarma içeren su deyimleri bunlardan iki kat daha fazla bulunmuştur. Eskiden suyun bol bulunur, kolay harcanabilir ve ucuz niteliklerle tanımlanması bu durumu yaratmış olabilir. Ancak su kıtlığına doğru giden bir ülke için gelecekte bu algı ve dolayısıyla deyim aktarmalarının da terse döneceği beklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Su, deyimler, kültür

and the remaining nineteen web pages belonged to personal and commercial web pages. The idioms expressing “dissatisfaction” take the first place with a share of 26.1% in a total of 88 water-containing idioms, whereas “negativity (19.3%)”, “skill (13.6%)”, “appreciate (%) 12.5”, “money (9.1%)”, “anger (8.0%)”, “time (5.7%)” and “cleaning (5.7%)” were followed.

Conclusion: In general, the rate of water idioms that mean “good/positive” is slightly more than a quarter of the total. Whereas, water idioms qualified “bad/negative” were found twice as much. The fact that, in the past, water was abundant, easily consumable and was defined by cheap qualities may have created this situation. However, for a country heading towards water scarcity, the intergenerational transmission of this idioms and perception about value of water can be expected to turn into opposite expressions in the future.

Key Words: Water, phrases, culture

GİRİŞ

Su; toplumun ekonomisi, sağlığı, gıda üretimi, enerji kaynaklarının kullanımı, hijyeni gibi unsurlarla karmaşık bir ilişki içinde bulunmaktadır. İnsan dışı canlılar dâhil olmak üzere yaşamın devamı ile ilgili tüm alanlarda yer alan suyun, tüm bu unsurlarla birlikte irdelenmesi bir zorunluluktur (1). Suyun hastalık kaynağı olabilmesi, hastalık etkeni taşıyabilmesi, hastalık oluşumunu kolaylaştırabilmesi gibi olası risklerin yanı sıra, insan bedeninin 2/3’ünü oluşturma, tüm yaşamsal hücre faaliyetlerine katılma, toksik maddeleri uzaklaştırma, eser elementleri barındırma gibi sayısız sağlık ilişkisi bulunmaktadır. Merkezi su sistemlerinin geliştirilmesi şehirleşme ile yakından bağlantılıdır. Ancak şehirler büyüdüğünde ve nüfus kentsel alanlarda yoğunlaştığında, şehirlerdeki su kaynakları kirlenerek kolera gibi birçok su kaynaklı salgınlara neden olmuştur (2). Yeryüzü suyla kaplı olmakla birlikte, mevcut suyun %3’ü içilebilir nitelikte olup sadece % 1’ine erişilebilmektedir.

Ancak su kaynakları dengeli dağılmamıştır ve Türkiye su azlığı çeken bir ülke konumundadır (3).

Varoluşundan bu yana insanoğlunun yaşamıyla iç içe geçmiş olan su, günlük konuşma dilinde atasözleri ve deyimlerle de geniş bir yer bulmuştur. Nesilden nesile aktarılıp kalıplaşarak yaygın kullanıma ulaşan deyimler, daha önceki kuşakların birikimlerini, deneyimlerini ve gözlemlerini yansıtır (4). Bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamından uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan bu söz grupları anlatıma bir çekicilik katma özelliğini vurgulamakta ve yapı bakımından en az iki kelimededen oluşmaktadır (5). İnsan dilinin önemli özelliklerinden biri, bir nesneyi daha güçlü, daha canlı anlatabilmek için, onunla benzerliği, yakınlığı bulunan bir başka nesnenin adıyla anma eğilimidir. Deyim aktarması (metafor) adı verilen bu

eğilimle, doğadan insana, insandan doğaya, doğadan doğaya aktarmalara da gidilmektedir. Böylece, niteliği belirlenmek istenen şey, bir başka nesneye dayanılarak ve onunla benzerliği ortaya konarak daha canlı, daha güçlü bir biçimde söze dönüştürülmüş olur (6).

İçerik analizi arşivlerden, belgelerden, gazetelerden, sinema, dizi gibi çeşitli görsel doküman ve çeşitli kitle iletişim araçlarından elde edilen bilgilerin bir anlam kazandırılması amacıyla sistematik olarak incelenmesidir. Böylelikle asıl anlamları dışında kullanılan sözcüklerden oluşan deyimlerin, onları kullanan toplumların kültür hayatlarına nasıl ayna tuttuğu gösterilebilir. Bir yandan bazen dünyaları bile anlatabilen bu küçücük dil birimleri, onları kullanan insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, inanış ve düşünce biçimlerini, kısaca maddi ve manevi kültürlerini yansıtmaktadır (7). İçerik analizi, çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak da tanımlanabilmektedir. Bu araç ve teknikler, kontrollü bir yorum çabası ve tündengelimine dayalı bir okuma aracı olarak nitelendirilir (8). Başka bir deyişle, benzer verilerin konu ve kavram çerçevesinde bir araya getirildikten sonra okuyucunun anlayabileceği biçimde organize edilerek yorumlanmasıdır (9). Türkçe deyimlerde kullanılan göz, ayak, sırt gibi insandan doğaya, ya da yağmur, kaya, kuş gibi doğadan insana aktarmalarla ilgili birçok sistematik inceleme bulunmasına karşın; literatürde “su” kelimesinin geçtiği deyimlerle ilgili analitik bir çalışmaya rastlanmamıştır (8, 9). Bu çalışmada, sağlığın temel bileşeni olan suya verilen değeri ve toplumsal bakışı değerlendirmek amacıyla su deyimlerinin tematik nitelikleri açısından içerik analizinin yapılması amaçlandı.

GEREÇ ve YÖNTEM

Nitel araştırma tipindeki bu çalışma; toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel

öğelerin su deyimleri ile aktarımı ve içerik analizi üzerine odaklanıldı. Suyla ilgili deyimlere ulaşmak için araç olarak internet ortamı seçildi. Bir internet arama motoruna “suyla ilgili deyimler” yazılarak arama yapıldı ve deyimlerin bulunduğu web sayfaları tek tek ziyaret edildi (10-31). Bulunan her deyim, Microsoft Word® programı ile oluşturulan bir dosyaya kaydedilerek veri tabanı oluşturuldu, ardından da tekrarlanan deyimler aynı programın arama fonksiyonu kullanılarak saptandı ve veri tabanından çıkartılarak tamamı birbirinden farklı deyimler içeren bir liste elde edildi. Son aşamada, bu deyimler içerik analizine tabi tutularak tematik sınıflama yapıldı. İçerik analizinde, deyimlerin aktarma yaptıkları nesne, olay ve duygudurum kullanılarak araştırmacı tarafından, tematik nitelikleri açısından önce “suya iyi/olumlu bakış” ve “suya kötü/olumsuz bakış” yargıları içeren iki ana başlık oluşturuldu. Bu sınıflamanın dışında kalan deyimler ise metaforik anlamlarına göre “zaman”, “para” ve “temizlik” başlıkları altında gruplandırıldı. İyi/olumlu başlık altındaki deyimler “beceri” ve “beğeni” olarak iki alt gruba ayrılırken, kötü/olumsuz başlık altındakiler de “olumsuzluk”, “hoşnutsuzluk” ve “kızgınlık” olarak üç alt gruba ayrılarak toplamda sekiz alt başlık elde edildi. Suya toplumsal bakışının irdelenmesinde ise suyla ilişkilendirilen metaforik ve niteliksel değerler ile bunların suyla ilişkili toplam deyim sayısı içindeki payı kullanıldı.

“Bulutlarda gezmek”, “kovadan dökülüyormuş gibi yağmak”, “karda yürüyüp izini belli etmemek”, “göllenmek”, “dereyi geçip çayda boğulmak”, “leb-i derya manzara”, “derya kuzusu” gibi içerisinde kaynağını sudan alan bulut, yağmur, kar, göl, çay, nehir, dere, deniz, okyanus gibi kelimelerin geçtiği birçok halk deyimini daha bulunmaktadır. Ancak su kaynaklı bu kelimelerin sayı ve çeşidinin fazlalığının yanı sıra, “su” gibi ayırt edilebilir tek bir kelimedenden oluşmaması nedeniyle hem taranması, hem de tasnif edilmesi (teşbih sırasında kullanılan farklı anlamları nedeniyle) güç olduğundan araştırma kapsamı dışında bırakıldı.

BULGULAR

Araştırma kapsamında toplam yirmi iki adet “Türkçe deyimler” içerikli web sayfası bulundu. İkisi T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı il müdürlüklerine, biri Türk Dil Kurumuna ait olmak üzere üç adet web sayfası resmi kurumlara, kalan yirmisi ise kişisel ve ticari web sayfalarına aitti. Toplam 88 su içerikli deyim içerisinde “hoşnutsuzluk” teması işleyen deyimler %26,1’lik payla ilk sırayı alıyordu. Bu temayı “olumsuzluk” (%19,3), “beceri” (%13,6), “beğeni” (%12,5), “para” (%9,1), “kızgınlık” (%8,0), “zaman” (%5,7) ve “temizlik” (%5,7) temaları izlemekteydi.

Hoşnutsuzluk deyimleri

1. Su (yüzü) görmemiş: (Yüz, el) Çok kirli.
2. Sulu zırtlak; a) Oyunlarda kural bozup mızıkçılık eden, ağlayan, kaçan kimse. b) Fazla sulu yemek
3. Sulu göz: Kolay ve çabuk ağlayan.
4. Beyni sulanmış: Düzgün düşünemeyen, bunak.
5. Suyu çekilmiş (kesilmiş) değirmen: İşleyemez duruma gelmiş.
6. Suyuna pirinç haşlanmaz: (İpiyle kuyuya inilmez) Güvenilmez.
7. Suyu seli kalmamak: (Sulu yemeklerin) Kaynaya kaynaya suyunun bitmesi.
8. Su koyvermek: (argo) Cıvıtmak. Bir işi ya da oyunu bozmak.
9. Sululuk etmek: Cıvıklık etmek, taşkın hareketlerde bulunmak, ciddi davranmamak.
10. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak: Hiçbir iş yapmamak.
11. Suyuna tirit: Baştan savma, değersiz, özensiz.
12. Suyunun suyu: Ancak uzaktan uzağa ilgili olan, çok zayıf bağlantılı.
13. Yüzü suyu hürmetine: Birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için.
14. (Bıçak, çakı) Suyu kesiyor: Çok körleşmiş.
15. İmamın abdest suyu gibi: Soğuk veya sıcak olması gerekirken ılık olan içecekler için kullanılan

bir söz.

16. Bin dereden su getirmek: Birini kandırmak için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek.
17. Huyunu suyunu bilmemek: Birini yeterince tanımamak.
18. Ayranım budur, yarısu sudur: Yarım yamalak iş yapıldığında özür dilemek için söylenen bir söz.
19. Suyu yokuşa akıtmak: Yerine getirilmesi olanaksız koşullar ileri sürmek.
20. Saman altından su yürütmek: Belli etmeden iş çevirmek, ortalığı karıştırmak.
21. Suyu bulandırmak: Olmaya yüz tutmuş bir işi kötü niyetle karıştırmak.
22. Kulağına kar suyu kaçırmak: Dolaylı olarak duyurmak.
23. Dümen suyunda gitmek: Birine bağımlı olmak, her şeyde ona uyararak davranmak.

Beceri deyimleri

1. Su gibi bilmek (okumak): Yanlışsız bilmek (okumak).
2. Su gibi ezberlemek: Çok iyi ezberlemek.
3. Akan sular durmak: İtiraz edememek, söyleyecek sözü kalmamak
4. (Birini) Suya götürüp susuz getirmek: (Birinden) Çok daha akıllı, deneyimli, kurnaz olmak.
5. Suyunca (Suyuna) gitmek: Bir kimseyi sinirlendirmeyecek biçimde davranmak.
6. Suya sabuna dokunmamak: Sakıncalı konularla ilgilenmemek; davranışlarını kimseyi incitmeyecek biçimde ayarlamak.
7. Suyun başını tutmak: En çok yarar sağlanacak yerde (konumda) olmak.
8. Suyu başından kesmek: İş kökünden kesip atmak.
9. Keçesini sudan çıkarmak: Güç olan bir işi, durumu yoluna koyarak rahatlamak.
10. Taşı sıkısa suyunu çıkarmak: a) Çok kuvvetli. b) Her işin altından kalkabilecek güçte.

11. Su yüzüne çıkartmak: a) Aydınlatmak, b) Görünür hale getirmek.

12. Zeytinyağı gibi su yüzüne çıkmak: Eksik/hatalı olduğu halde kendini haklı çıkarmak.

Beğeni deyimleri

1. Su gibi aziz ol: Su getirenlere iyi dilek olarak söylenir.

2. (Kimse) Eline su dökemez: Çok becerikli.

3. Bir içim su (gibi): Çok güzel (kadın).

4. Sulak yerde büyümüş: Uzun boylu.

5. Ağzı sulanmak: a) İmrenmek; b) Yeme, içme isteği artmak.

6. Ağzının suyu akmak: Çok beğenip istemek, imrenmek.

7. Su katılmamış (katılmadık): Özelliği bozulmamış, kendine özgü nitelikleri koruyan.

8. (İçine ya da gönlüne) Su serpmek: Alınan bir bilgiden sonra ferahlamak.

9. Huyu huyuna suyu suyuna: Her yönden birbirine uygunluk.

10. İçtikleri su ayrı gitmemek: Çok sıkı dost, arkadaş olmak.

11. Aralarından su sızmamak: Aralarında çok yakın arkadaşlık bulunmak.

Olumsuzluk deyimleri

1. Su almak: a) Durumun tehlikeli hal alması. b) (Gemi, sandal) İçine ya da dibinden su girmek.

2. Sudan çıkmış balığa dönmek: Ne yapacağını bilememek, çok şaşırarak, ilk kez karşılaşmak.

3. Pişmiş aşı (soğuk) su katmak: Yoluna girmiş olan bir işi bozmak.

4. Havanda su dövmek: Boşuna uğraşmak.

Para/Kazanç deyimleri

1. Su gibi gitmek: Çok harcanmak.

2. Suya salmak: Boşuna harcamak.

3. Suyunu çekmek: Tükenmek.

4. Sudan ucuz: Çok ucuz.

5. Su içinde eder: En kötü şartlarda bile (şu kadar) eder.

6. Ekmek elden su gölden: Başkasının kazancıyla geçinme durumu.

7. Su akarken testi doldurmak: Fırsattan yararlanmak; geliri bol olduğu zaman ilerisi için para biriktirmek ve mal-mülk edinmek.

8. Değirmenin suyu nereden geliyor? Harcanan para hangi kaynaktan sağlanıyor?

Kızgınlık deyimleri

1. Bir kaşık suda boğmak: Bir kimseye çok kızmak veya çok öfkelenmek.

2. Eşek sudan gelinceye kadar dövmek: Adamakıllı dövmek.

3. Canına susamak: Ölümüne yol açacak söz ya da davranışta bulunmak.

4. Köküne kibrit suyu dökmek: Bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok etmek.

5. (Birin) Suyu ısınmak: Görevinden uzaklaştırılacağı ya da dayak yiyeceği zaman gelmek.

6. Bir bardak suda fırtına koparmak: Önemsiz, küçük bir sorunu büyütme.

7. Su kaçırmak: (argo) Baş ağrıtmak, can sıkmak.

Zaman deyimleri

1. Su gibi akmak: a) (Zaman) Hızla geçmek. b) (Para) Bir yere, bir kimseye bol bol vermek.

2. Sular kararmak: Akşam olmaya başlamak.

3. Sularında: Saati ya da zamanı gösteren sözcüklerin sonuna getirerek vakti yaklaşık olarak anlatmak.

4. Köprü'nün altından çok su akmak: Üzerinden çok zaman geçmiş olmak.

5. Su yürümek: İlbahara doğru ağaçlarda tomurcuklanma başlamak.

Temizlik/Tuvalet deyimleri

1. Su çarpmak: (Yüzünü) Suyu yıkamak.

2. Suya göstermek: Hafifçe yıkamak.

3. Sudan geçirmek: a) Çamaşır, yiyecek durulamak.

b) Üstünkörü yıkamak.

4. Su dökünmek: Yıkamak.

5. Su dökmek: Tuvaletini yapmak.

Saptanan su deyimlerinin yarıya yakını doğadan insana, kalanları da çoğunlukla duyular arası ve doğadan doğaya aktarmalar olmak üzere somutlaştırma içermektedir. Bu nedenle de su içerikli deyimlerde teşbih ve benzetme çok yoğun kullanılmıştır. Su deyimlerinin, suyun fiziksel özelliklerinden faydalanmak suretiyle, olay ve durum gibi nesnel tanımlamalardan, duygudurum tasvirine kadar çok geniş bir yelpazede kullanım alanı bulunduğu görüldü.

TARTIŞMA

Dünyada ve ülkemizde su tüketim bilinci, içme suyu kalite problemleri hakkında toplumun düşünceleri, değişen su tüketim tercihleri ve bunlara etkili faktörler sürekli araştırılmaktadır (32). Öte yandan suyun dünyayı simgelemedeki rolü de, Yunan felsefesinin atası Thales'ten; arketip teorisi suyun doğurganlık, bolluk ve ruhun yaşam gücü sembolü gibi temel anlamlarına işaret eden Carl Jung'a kadar tarih boyunca bilim adamları tarafından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (33). Dil, kültürel değerlerin aktarımında önemli bir araç olduğu gibi, aktarımda başarının da en önemli göstergelerinden biridir. Bunu yapabilmek için kullandığı atasözleri ve deyimler doğadan, insan ve toplum yaşamlarının her alanından kesitler sunan ibret verici, yol gösterici, kural koyucu özlü sözler ve kültürel ürünlerdir. Doğaya ilişkin atasözleri, günlük hayatta kullanılırken mecazi anlamıyla birlikte kullanılabilen ise de bu sözler, aynı zamanda çevre ile ilgili gerçeklere de işaret eder. Doğal çevre ve insan birbirinin ayrılmaz bir parçası olduğundan, doğa için söylenmiş atasözleri ve deyimlerin gerçek hayatı yansıtması, insana yol göstermesi, zaman zaman onu uyarması ve bilgilendirmesi bakımından dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur (34). Sağlıkla doğrudan ilintili

olan, havadan sonra vücuda en çok girip çıkan suya ilişkin deyimlerin de kullanıma amacı ve kullanım şeklinin araştırılması, gerek sağlığın, gerekse suyun korunması için yapılması gerekenler hakkında yol gösterici olabilir.

“Hoşnutsuzluk” tanımlayan deyimlerin çoğunlukla insanlar hakkında karakter değerlendirmesi yapılarak benzetme yoluyla sunulduğu görülmektedir. Tüm ulaşılabilen deyimlerin dörtte birinden fazlasını oluşturarak ilk sırada yer alan bu kategori, Gürel ve ark.'nın (8) okumayı “olumsuz” davranışlarla ilişkilendiren atasözleri ve deyimleri inceledikleri çalışmada da niceliksel yoğunluğu ile en dikkat çeken kategoriyi oluşturmuştur. Çalışmamızda “olumsuz/kötü” grupta değerlendirilen “kırgınlık” deyimlerinde ise suyun miktar ve sıcaklık gibi fiziksel özelliklerine daha çok vurgu yapıldığı ancak ağırlıklı olarak mecaz kullanıldığı saptanmıştır.

İkinci sırayı alan “beceri” ilişkili deyimler ise daha çok suyun ve suyla ilgili işlemlerin kontrolü / yönetimi üzerinden tasvir edilmiştir. Bir sanat dalı ve bir bilim olan yönetim, beceri olarak uygarlık tarihinin başından bu yana varlık göstermiş ve deyimlerde de etkisini hissettirmiştir (35). Anadolu kültüründe her alanda ön planda kendisine yer bulan suyun, bu etkiyi betimlemekte kullanılması hiç de şaşırtıcı değildir. Çünkü suyun akışkan, bulunduğu kabın şeklini alabilen, farklı sıcaklıklarda fizik yapısını değiştirebilen benzersiz özellikleri nedeniyle beceriyi tasvir etmekte çok uygun bir nesne olduğu düşünülmüştür.

Türkçedeki “beğeni” deyimleri “bir içim su gibi”, “içtikleri su ayrı gitmez” gibi ifadelerle sıklıkla bedensel güzelliği ya da kişiler arası ilişkiden hoşnutluğu anlatmak için kullanılmıştır. Bir kültürün beden olgusuna bakışını anlamak; o kültürün insani var oluşu, bireyselleşme süreci, toplumsal yaşantısı, güce atfettiği önem, cinsiyet rolleri ve iletişim biçimi gibi birçok yönelimini yorumlama konusunda yardımcıdır (36). Bedene verilen önem “temizlik” ifade eden su deyimleri ile de pekiştirilmiş ve suyun saflık, temizlik

ve doğadaki deniz, göl, nehir gibi güzellik çağrıştıran öğeleri kullanılarak insana ilişkin hem bedensel hem de iletişimsel beğeni dile getirilmiştir. Öte yandan birçok dilde ayna görevi gören yansıtma özelliği sayesinde güzellikleri göstermede bir araç olarak da sıklıkla kullanılmıştır. Bunlardan en ünlüsü Narsizm'e adını veren Yunan mitolojisindeki Narkissos'un öyküsüdür. Bu mitosa göre Narkissos on altı yaşına geldiğinde o kadar alımlı ve güzel olur ki gören herkes ona âşık olur. Bir gün avlandığı için yorulan ve sıcaktan bunalan Narkissos, kenarına oturduğu pınara su içmek için eğilince kendi yansımını görür ve ona âşık olur (37). Bu da birçok kültürde güzellik öğesinin suyla aktarımının yüzyıllarca süren bir başka göstergesidir.

Su deyimleri içerisinde yer alan “para” ve “zaman” kategorilerinde ise özellikle akarsuların yerinde durmayı ve yaşamsal önemine vurgu yapılarak, her iki öğenin de geç kalınmaması ve kaybedilmemesi gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Ancak bir yandan da “su gibi gitmek”, “sudan ucuz”, “su içinde eder” gibi deyimlerle suyun önemine tezat oluşturan benzetmelere rastlanması, kültürel aktarım sırasında suyun hiç tükenmeyecek bir kaynakmış gibi görüldüğünün göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu

da bugünden başlayarak, suyun daha dikkatli kullanımı konusunda genç nesile yönelik farkındalık oluşturma çalışmalarına ihtiyacımız olduğunu göstermektedir.

Atasözleri ve deyimlerde, bir toplumun yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını, hayata bakış tarzlarını, zekâ seviyelerini görmek olası bir durumdur ve bir milletin mührünü taşıyan önemli kültür varlıklarıdır (38). Bu çalışmada da sadece su deyimleri ile ne denli geniş bir perspektifte deneyim ve kültür aktarımı yapılabildiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak Türkçede genel olarak “iyi/olumlu” anlam ifade eden su deyimleri oranı, tüm deyimlerin dörtte birinden biraz fazladır. Ancak “kötü/olumsuz” aktarma içeren su deyimleri toplam deyimlerin yarısından daha fazla bulunmuştur. Eskiden suyun bol bulunur, kolay harcanabilir ve ucuz niteliklerle tanımlanması bu olumsuz aktarımı yaratmış olabilir. Ancak su kıtlığına doğru giden bir ülke için gelecekte bu algı ve dolayısıyla deyim aktarmalarının da terse döneceği beklenebilir. Örgün eğitimde ise öğrencilerin suyla ilgili şiir, atasözü ve deyimleri derleyerek sunmaları, oyunlaştırarak sergilemeleri teşvik edilerek farkındalıkları artırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Öğenler O, Okuyaz S. Suyun durumu hakkında kısa bir değerlendirme. Mersin Üni Tıp Fak Lokman Hekim Tıp Tarih Folk Tıp Derg, 2017; 7(3): 178-6.
2. Katko T, Juuti PS, Pietila PE, Rajala RP. Water services heritage and institutional diversity. In: Willem WJH, van Schaik H P.J, eds. Water and Heritage: Material, Conceptual and Spiritual Connections. Netherland: Sidestone Press, 2017: 297-312.
3. Aliağaoğlu A, Mirioğlu G. Balıkesir şehrinde su tüketimi: coğrafi bir yaklaşım. Coğrafi Bil Derg, 2020; 17(2): 260-80.
4. Şirin HE, Işık S, Çevik C, Doğru T, Dalkıç T, Solar B. Deyim yerindeyse. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
5. Özden M, Doğan L. Doğu Trakya ağızlarında kullanılan deyimler hakkında genel bir sınıflandırma çalışması. PESA Uluslararası Sosyal Araş Derg, 2017; 3 (3): 27-54.
6. Aksan D. Cumhuriyet döneminden bugüne örneklerle şiir çözümlenmeleri. 3. Baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2003.
7. Aygün M. Türkçe ve Almanca'da “göz” le ilgili deyimlerin incelenmesi. Fırat Üni Sos Bil Derg, 2003; 1: 71-88.
8. Gürel E, Alaçam Akşit C. Proverbs and idioms about reading in the Turkish language: a content analysis. Seventh International Congress Current Debates in Social Sciences. April, 19, Istanbul-Turkey. 2018.

9. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
10. Beycan. <http://www.beycan.net/762/durustluk-ile-ilgili-deyimler-ve-anlamlari.html>. Erişim tarihi: 02.08.2019.
11. Dersturkce. <http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/Su-ile-Ilgili-Deyim-Atasozleri-ve-Oykuleri>. Erişim tarihi: 07.08.2019.
12. Edebiyatfakultesi. https://www.edebiyatfakultesi.com/deyimler_a.htm. Erişim tarihi: 04.08.2019.
13. EODEV. <https://eodev.com/gorev/388094>. Erişim tarihi: 09.08.2019.
14. Jimdo. <https://turkce.jimdo.com/deyimler/>. Erişim tarihi: 05.08.2019.
15. Karakese. <https://www.karakese.com/deyimler-sozlugu-tdk-deyimler-sozlugu-6299.html?sy=S>. Erişim tarihi: 09.08.2019.
16. Kursunkalem.com. <https://www.kursunkalem.com/deyimler-sozlugu/>. Erişim tarihi: 02.08.2019.
17. Türk Dil Kurumu. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. <http://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 02.08.2019.
18. Muhammet Kuzubas. <http://www.muhammetkuzubas.com/makaleler/deyimler.htm>. Erişim tarihi: 15.08.2019.
19. Lafsozluk. <https://www.lafsozluk.com/2010/10/su.html>. Erişim tarihi: 02.08.2019.
20. Batman İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü. <https://batman.ktb.gov.tr/TR-56592/halk-deyimleri---bilmece---maniler---atasozleri.html>. Erişim tarihi: 06.08.2019.
21. Samsun İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü. <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-59806/atasozleri-ve-deyimler.html>. Erişim tarihi: 19.08.2019.
22. Neoldu. <https://www.neoldu.com/atasozleri-ve-deyimlerin-cikis-hikayeleri-10825h.htm>. Erişim tarihi: 08.08.2019.
23. Nkfu. <https://www.nkfu.com/su-ile-ilgili-deyimler-ve-anlamlari/>. Erişim tarihi: 02.08.2019.
24. On5yirmi5. <https://www.on5yirmi5.com/haber/kultur-sanat/edebiyat/231309/su-ile-ilgili-atasozleri-deyimler-ve-anlamlari.html>. Erişim tarihi: 16.08.2019.
25. Onedio. <https://onedio.com/haber/dogrusunu-ogrendiginizde-cok-sasiracaksiniz-yanlis-kullandigimiz-atasozleri-ve-deyimler-802985>. Erişim tarihi: 20.08.2019.
26. Purpura. <http://www.purpura.com.tr/2014/01/18/hamam-ve-yikanma-ile-ilgili-deyim-ve-sozcukler/>. Erişim tarihi: 05.08.2019.
27. Şiirler Akrostiş. <https://www.akrostissiirler.net/su-ile-ilgili-deyimler-ve-anlamlari.html>. Erişim tarihi: 06.08.2019.
28. Turkceodevim. <https://turkceodevim.com/su-ile-ilgili-atasozu-ve-deyimler/>. Erişim tarihi: 04.08.2019.
29. Vikipedi. Ne Nedir. <http://www.nenedirvikipedi.com/atasozuvedeyim/su-kelimesi-ile-ilgili-atasozleri-ve-deyimler-18848.html>. Erişim tarihi: 05.08.2019.
30. Watterpad. <https://www.watterpad.com/188151897-atas%C3%B6zleri-ve-deyimler-saman-alt%C4%B1ndan-su-y%C3%BCr%C3%BCtmek>. Erişim tarihi: 07.08.2019.
31. Karar Yayıncılık. <https://www.karar.com/hayat/meshur-deyimlerin-iliginc-hikayeleri-2791?p=16>. Erişim tarihi: 08.08.2019.
32. Durduran Y, Uyar M, Boyraz YK, Demir LS, Tekin Ö, Şahin TK, et.al. Konya ili Meram ilçesine bağlı aile sağlığı merkezlerine başvuran kadınlarda içme suyu kullanım tercihleri. Turk Hij Den Biyol Derg, 2017; 74(EK-1):125-30.
33. Podiukov, I. The cultural semantics of water idioms in Russian dialects. In: Costlow J, Rosenholm A, eds. Meanings and Values of Water in Russian Culture. London, United Kingdom. Taylor & Francis Ltd, 2016: 31-47.
34. Gülüm, K. Coğrafya öğretiminde kullanılabilecek doğa için söylenmiş Türk ve Türkmen (Türkmenistan) atasözleri üzerine bir araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üni Sos Bil Enst Derg, 2009; 1 (1): 51-8.
35. Gürel E, Nazlı A. Türkçede yönetim olgusu: atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. J of Int Soc Res, 2019; 12 (62): 1597-1611.
36. Gürel E, Tat M. Türkçede beden olgusu: atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. Akdeniz Üni İletişim Fak Derg, 2019; 32: 235-56.
37. Sümer, N. Mitolojik ve dinsel bir sembol olarak ayna. J Int Soc Res, 2017; 10 (52): 1367-1375.
38. Bulut M. 2013. Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. Electronic Turkish Studies, 2013; 8 (13): 559-575.